

IR-RABA' SENA L-ISTORJA (OPTION) IL-HIN: Siegħa u nofs

L-Isem: _____

Il-Klassi: _____

L-Ewwel Taqsima: L-ISTORJA TA' MALTA

1. Aqra dan is-sors imbagħad wieġeb il-mistoqsijiet.

Sors A: “Fl-1921, wara l-Ewwel Gwerra Dinjija (1914-1918), Malta hadet il-Gvern Responsabbli, jew ‘self government’. Għall-ewwel darba, hawnhekk, kellna Parlament ... Apparti dan il-Parlament... kien hemm ukoll l-hekk imsejjaħ ‘Gvern Malti Imperjali’ li kellu jiehū hsieb il-materji riżervati – dak kollu li kellu x’jaqsam mad-difiża jew l-affarijiet barranin, inkluża l-immigrazzjoni, viża u passaporti.”

Il-Parlament Malti: kif beda, x’inhū u x’jagħmel . H. Frendo, pp.8-9.

- 1.1 Kostituzzjoni ta’ pajjiż hi
(*grupp ta’ ligijiet* - *meeting politiku* - *grupp ta’ nies li jiddiskutu l-ligijiet*). (1)
- 1.2.1 X’kien fiha speċjali l-kostituzzjoni tal-1921 imsemmija fis-sors?

(1)
- 1.3.1 Spjega x’kienu l-*materji riservati* msemija fis-sors.

(2)
- 1.3.2 Mis-sors, agħti eżempju ta’ *materja riservata*.

(1)
- 1.4.1 Semmi kostituzzjoni mogħtija lill-Maltin fis-seklu 19. _____ (1)
- 1.4.2 Spjega fil-qosor din il-kostituzzjoni li għadek kemm semmejt.

(2)
- 1.5 Malta ma baqgħetx kolonja Ingliża permezz tal-Kostituzzjoni tal-
(1921 - 1947 - 1964). (1)
- 1.6 Meta Malta saret Repubblika fl-1974 il-Kap tal-Istat sar
(*ir-Re tal-Ingilterra* - *il-President* - *il-Prim Ministru* - *il-Kap tal-Oppożizzjoni*). (1)

(Total: 10 marki)

2. Aqra dan is-sors imbaghad wieġeb il-mistoqsijiet.

Sors B: “Fis-sena 1878, intbaghtu żewġ kummissarji oħra. Wiehed kien Patrick J. Keenan ... L-iehor kien Sir Penrose Julyan ... Keenan, li xtaq itejjeb l-istituzzjonijiet edukattivi, issuggerixxa taħriġ għat-*teachers* ... Keenan ried li l-edukazzjoni f'Malta tiġi inglizzata ... l-edukazzjoni f'Malta kellha tibda ssir permezz tal-ilsien Inġliż, u dan biss.”

Addattata minn *Storja ta' Malta. Żmien l-Inġliżi – Is-seklu dsatax*. H. Frendo, 2004, p.230.

- 2.1 Liema lingwa kienet l-iktar importanti fil-Qrati u fil-Knisja meta l-Inġliżi ġew Malta fl-1800? _____ (1)
- 2.2 Skont is-sors b'liema lingwa kellhom jibdew jgħallmu l-għalliema? _____ (1)
- 2.3 Mis-sors, semmi haġa li ssuggerixxa Keenan sabiex itejjeb l-edukazzjoni f'Malta. _____ (1)
- 2.4 Minhabba r-rapport li għamel Keenan dwar l-edukazzjoni fl-1880 f'Malta bdiet (*il-Kwistjoni tal-Lingwa - l-Edukazzjoni Obbligatorja - il-Libertà tal-Istampa*). (1)
- 2.5 Meta bdiet il-ġlieda dwar liema lingwa kellha tiġi mgħallma fl-iskejjel f'Malta dehru l-ewwel (*Trade Unions - Partiti Politiċi - Każini tal-Banda*). (1)
- 2.6 Spjega x'kienu dawn iż-żewġ sistemi ta' edukazzjoni. (1)
- 2.6.1 *Pari Passu*: _____ (1)
- 2.6.2 *Free Choice*: _____ (1)
- 2.7 Għid kif spiċċat din il-ġlieda bejn dawn iż-żewġ lingwi. _____ (2)
- 2.8 Minhabba din il-ġlieda bosta kittieba Maltin bħal Dun Karm Psaila bdew jiktbu (*bil-Franċiż - bil-Malti - bit-Taljan - bl-Inġliż*). (1)

(Total: 10 marki)

3. Aqra dawn is-sorsi mbaghad wieġeb il-mistoqsijiet.

Sors C: “F’Marzu 1813, ftit xhur qabel il-wasla tal-Gvernatur Maitland, faqqgħet f’Malta epidemija tal-pesta. ... Passi serji bdew jittieħdu għall-bidu ta’ Mejju, fosthom ma thalliex id-dhul u l-ħruġ ta’ xwieni mill-portijiet, l-ġheluq tal-qراطي, tat-teatri, anke tal-knejjes ... Kif wieħed malajr jifhem, bl-epidemija tal-pesta l-kummerċ u l-agrikoltura f’Malta kienu ħadu daqqa ta’ ħarta...”

Addattata minn *Storja ta’ Malta. Żmien l-Ingliżi – Is-seklu dsatax*. H. Frendo, 2004, pp.51-54.

Sors D: “Jidher għalhekk li persuna tista’ tiehu l-marda tal-kolera minn pazjent iehor, jgorrha minn dar jew pajjiż għall-iehor u mingħajr ma hu stess ikun marid, jgħaddiha lil nies oħra, bl-istess mod li jinxtred mard iehor bħal ġidri.”

The Cholera in Malta and Gozo. Dr. A. Ghio, 1867, p.19.

3.1 Għal-liema marda qed jirreferi sors C?

_____ (1)

3.2.1 Minn sors C, semmi żewġ passi li ttieħdu sabiex din il-marda ma tkomplex tinfirex.

_____ (2)

3.2.2 Għaliex ittieħdu dawn il-passi?

_____ (1)

3.3 X’effett ħazin taħseb li kellha din il-marda fuq il-ħajja tal-Maltin? Agħti eżempju wieħed.

_____ (1)

3.4 Għal-liema marda qed jirreferi sors D?

_____ (1)

3.5 Skont sors D, kif kienet tinxtred din il-marda?

_____ (1)

3.6 Minn sors D, semmi marda oħra li kienet tolqot lill-Maltin fis-seklu 19.

_____ (1)

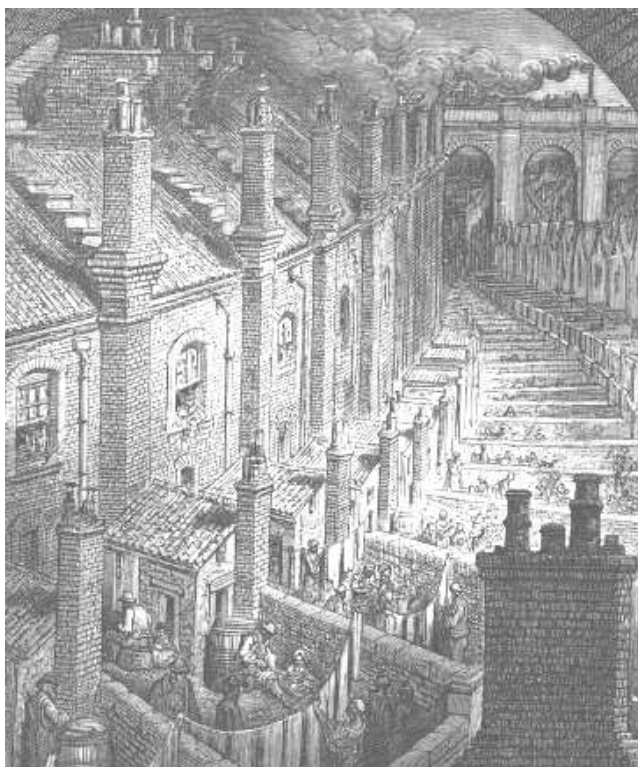
3.7 Spjega kif dan il-mard kellu effett ħazin fuq l-ekonomija ta’ Malta.

_____ (2)

(Total: 10 marki)

It-Tieni Taqsima: L-ISTORJA INTERNAZZJONALI

5. Ara dawn is-sorsi mbaghad wiegeb il-mistoqsijiet kollha.

Sors E: Djar f'Londra fis-seklu 19

Sors F: Karikatura dwar ix-xoghol tat-tfal fil-fabbriki fl-Ingilterra

- 5.1 F'liema pajjiż bdiet ir-Rivoluzzjoni Industrijali? _____ (1)
- 5.2 Semmi żewġ tipi ta' materjal li kienu ferm importanti sabiex ir-Rivoluzzjoni Industrijali ssir possibbli. _____ (2)
- 5.3 Spjega għaliex l-ewwel fabbriki kienu jinbnew hdejn ix-xmajjar.
_____ (1)
- 5.4 Spjega x'kundizzjonijiet hżiena kellhom id-djar tal-haddiema tal-fabbriki. Ara sors E.

_____ (2)
- 5.5 X'messagg tahseb li trid twassal il-karikatura ta' sors F?

_____ (2)
- 5.6 Spjega x'tip ta' ligijiet bdew isiru favur il-haddiema tal-fabbriki.
_____ (1)
- 5.7 Semmi pajjiż ieħor, differenti minn dak li semmejt fil-5.1, fejn l-industrija bdiet kmieni wkoll. _____ (1)

(Total: 10 marki)

6. Ara dan is-sors imbaghad wiegeb il-mistoqsijiet kollha.

Sors G: Repubblika Franċiża
In-nies ta' Pariġi jiġġieldu fit-22, 23 u l-24 ta' Frar 1848.

- 6.1 Bosta pajjizi Ewropej bdew jitmexxew minn re jew ħakkiem barrani wara l-1815 minhabba (*l-Kungress ta' Vjenna - t-Trattat ta' Versailles - t-Trattat ta' Pariġi*). (1)
- 6.2 Sors G jirrappreżenta r-Rivoluzzjoni (*tal-1789 - tal-1830 - tal-1848*). (1)
- 6.3 Min kien ir-re li kien imexxi lil Franza qabel ma bdiet ir-rivoluzzjoni msemmija f'sors G? (*Louis XVIII - Charles X - Louis Philippe - Louis Napoleon*). (1)
- 6.4 Agħti raġuni wahda għala n-nies irvellaw kontra r-re.
-
- (1)
- 6.5 Wara l-ġrajja tar-Rivoluzzjoni li tidher f'sors G, Franza saret (*indipendenti - repubblika - monarkija - kolonja*). (1)
- 6.6 Fl-istess sena sehhew irvellijiet ohra (*fl-Awstrija - fi Spanja - fir-Russja*). (1)
- 6.7 Spjega xi tfisser il-kelma *rivoluzzjoni*.
-
- (2)
- 6.8 Kemm taħseb li kellhom suċċess ir-rivoluzzjonijiet li kienu qed isehhu fl-Ewropa f'dik is-sena? Spjega t-twegiba tiegħek billi tagħti eżempju.
-
- (2)

(Total: 10 marki)

7. Ara s-sorsi mbaghad wieġeb il-mistoqsijiet kollha.

Sors H: Minhabba li l-haddiema bdew jitkeċċew mix-xogħol jew bdew jithallsu inqas, in-nies bdew jixtru ħafna inqas affarijiet. Sa l-1932 l-Istati Uniti kienet fl-agħar krizi ekonomika li d-dinja kienet qatt rat. Sa l-1933 kien hemm 14 – il miljun bla xogħol, u 5000 bank fallut.

Traduzzjoni minn *History in Focus*, 2nd edition, B. Walsh, 2001, p.213.

Sors I: It-Trattat ta' Versailles ġieghel lill-Ġermanja tħallas ir-riparazzjonijiet lill-Alleati. Fl-1921 dan il kont kien ilaħhaq is-somma ta' £6600 miljun ... Minhabba li l-Gvern Ġermaniż ma kellux biex jagħmel kummerċ, beda jistampa l-flus. Għall-Gvern din dehret soluzzjoni attraenti għax seta' jhallas id-dejn ... minhabba l-ammont kbir ta' flus fiċ-ċirkulazzjoni l-prezzijiet u l-pagi splodew u l-poplu malajr induna li l-flus li kellu ma kien jiswa xejn.

Traduzzjoni minn *History in Focus*, 2nd edition, B. Walsh, 2001, pp.142-143.

- 7.1 Sors H juri l-krizi ekonomika
(*fl-Awstralja* - *fl-Istati Uniti* - *fil-Greċja* - *fil-Ġermanja*). (1)
- 7.2 Aghżel t-tweġiba t-tajba. Il-krizi ekonomika msemija f'sors H sehhet minhabba li
a. kulhadd beda jonfoq flus bla rażan.
b. l-prezzijiet għolew f'salt.
c. waqa' f'salt il-valur tal-ishma jew *shares* tal-kumpaniji. (1)
- 7.3 Min sors H, semmi **żewġ** effetti li kellha din il-krizi ekonomika fuq il-pajjiż.
_____ (2)
- 7.4 Minn sors I, spjega għaliex il-Gvern tal-Ġermanja beda jistampa ammont kbir ta' flus.
_____ (1)
- 7.5.1 Il-Gvern tal-Ġermanja bejn iż-żewġ Gwerer Dinjija kien jissejjah
(*Faxxist* - *Komunist* - *Weimar* - *Nazist*). (1)
- 7.5.2 Il-munita li kienet tintuża fil-Ġermanja bejn iż-żewġ Gwerer Dinjija kienet tissejjah
(*Lira* - *Mark* - *Sterlina* - *Dollaru*). (1)
- 7.6 Minn sors I, semmi problema li nholqot fil-Ġermanja minhabba l-ammont kbir ta' flus li kien hemm fl-idejn?
_____ (1)
- 7.7 Tahseb li l-krizi ekonomika fil-Ġermanja għenet sabiex il-partit ta' Hitler jitla' fil-gvern fl-1933? Spjega billi tagħti raġuni waħda.

_____ (2)

(Total: 10 marki)

